

Οδυσσέας Ελύτης

**ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΟΥ ΝΟΜΠΕΛ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΚΑΙ ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΝΟΜΗ**

**ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ, 8 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1979
ΣΟΥΗΔΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ, 10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1979**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Φ. Σ. ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2025

ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΝΟΜΗ

ΣΤΟ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ ΣΤΟΚΧΟΛΜΗΣ, 8 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1979

Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ παρακαλῶ, νὰ μιλήσω στὸ ὄνομα τῆς φωτεινότητος καὶ τῆς διαφάνειας. Ἀπὸ αὐτὲς τὶς δύο καταστάσεις ὀρίζεται ὁ χῶρος ὅπου ἔζησα καὶ ὅπου μοῦ ἐτάχθη νὰ ὀλοκληρωθῶ. Καταστάσεις, ἐπίσης, οἱ ὁποῖες ἀντιλήφθηκα σταδιακὰ ὅτι ταυτίζονταν μὲ τὴν ἀνάγκη μου νὰ ἐκφραστῶ.

Εἶναι καλὸ, εἶναι δίκαιο, νὰ συνεισφέρει κανεὶς στὴν Τέχνη ὅ,τι τοῦ ὑπαγορεύει ἡ προσωπικὴ του ἐμπειρία καὶ οἱ ἀρετὲς τῆς γλώσσας του. Πολὺ περισσότερο, ὅταν οἱ καιροὶ εἶναι σκοτεινοὶ καὶ εἶναι σκόπιμο νὰ ἔχουμε τὴν εὐρύτερη δυνατὴ ὀπτικὴ τῶν πραγμάτων.

Δὲ μιλῶ γιὰ τὴν κοινὴ καὶ φυσικὴ ἰκανότητα τοῦ νὰ ἀντιλαμβανόμεσθε τὰ ἀντικείμενα σὲ ὅλες τὸς τὶς λεπτομέρειες, ἀλλὰ γιὰ τὴ μεταφορικὴ, τοῦ νὰ μὴν κρατᾶ κανεὶς παρὰ μόνον τὴν οὐσία τους καὶ νὰ τὰ φέρει σὲ τέτοια καθαρότητα, πὺ τὸ μεταφυσικὸ τους νόημα, νὰ ἐμφανίζεται σὰν ἀποκάλυψη.

Ἐδῶ, σκέπτομαι τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ γλύπτες τῆς κυκλαδικῆς περιόδου χρησιμοποιοῦσαν τὸ ὑλικὸ τους καὶ σχεδὸν κατόρθωσαν νὰ τὸ ὑπερβοῦν. Σκέπτομαι ἐπίσης τοὺς βυζαντινοὺς ἀγιογράφους, οἱ ὁποῖοι, μὲ μοναδικὸ μέσο τὸ χρῶμα, πέτυχαν νὰ ὑποβάλουν τὸ «θεῖο».

Στὴν πραγματικότητα, εἶναι μία ἐπέμβαση τόσο διεισδυτικὴ ὅσο καὶ μεταμορφωτικὴ, ἡ ὁποία, μοῦ φαίνεται, ἦταν πάντοτε ἡ ὑψηλὴ ἀποστολὴ τῆς ποίησης. Νὰ μὴν περιορίζεσαι σ' αὐτὸ πὺ εἶναι, στὸ «νῦν ἔχον», ἀλλὰ νὰ ἐπεκτείνεσαι σ' αὐτὸ πὺ μπορεῖ νὰ εἶναι, στὸ «δυνατὸν γενέσθαι». Εἶναι ἀλήθεια πὺς αὐτὴ ἡ προσέγγιση, αὐτὸς ὁ τρόπος δράσης, δὲν ἐκτιμήθηκε πάντοτε. Ἴσως ἐπειδὴ δὲν τὸ ἐπέτρεψαν οἱ συλλογικὲς νευρώσεις. Ἴσως, ἐπίσης, διότι ὁ ὠφελιμισμὸς δὲν ἐπιτρέπει στοὺς ἀνθρώπους νὰ κρατοῦν τὰ μάτια τους ὅσο πρέπει ἀνοιχτά. Ἡ Ὁμορφιά, τὸ Φῶς, ἔφτασε νὰ θεωροῦνται ξεπερασμένες, ἀσήμαντες. Κι ὅμως! Ἡ ἐσωτερικὴ διαδικασία πὺ ἀπαιτεῖται γιὰ τὴν προσέγγιση τῆς μορφῆς τοῦ Ἀγγέλου, εἶναι κατὰ τὴν ἄποψή μου, ἀπείρως πιὸ ἐπώδυνη ἀπὸ τὴν ἄλλη, πὺ γεννᾶ κάθε εἶδος Δαίμονες.

Ἀσφαλῶς ὑπάρχει ἓνα αἶνιγμα. Σίγουρα ὑπάρχει ἓνα μυστήριον. Ὅμως, τὸ μυστήριον δὲν εἶναι μιὰ σκηνοθεσία πὺ ἐκμεταλλεύεται τὸ παιχνίδι τοῦ φωτὸς μὲ τὴ σκιά ἀπλῶς γιὰ νὰ μᾶς ἐντυπωσιάσει· ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει μυστήριον ἀκόμα καὶ στὸ ἀπόλυτο φῶς. Μόνον τότε παίρνει αὐτὴ τὴ σαγηνευτικὴ λάμψη πὺ ὀνομάζουμε Ὁμορφιά. Ὁμορφιά, ἡ ὁποία εἶναι ἓνα ἀνοιχτὸ μονοπάτι — ἴσως τὸ μόνον — πρὸς αὐτὸ τὸ ἄγνωστο κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ μας, αὐτὸ πὺ μᾶς ὑπερβαίνει, μᾶς ξεπερνᾶ. Ὅριστε, αὐτὸς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἓνας ἀκόμη ὀρισμὸς τῆς ποίησης: ἡ τέχνη πὺ μᾶς φέρνει πιὸ κοντὰ σὲ αὐτὸ πὺ μᾶς ὑπερβαίνει.

Αὐτὰ τὰ ἀμέτρητα μυστικά σημάδια μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι διάστικτο τὸ σύμπαν καὶ ποὺ ἀποτελοῦν τόσες συλλαβὲς μιᾶς ἄγνωστης γλώσσας, μᾶς ζητοῦν νὰ συνθέσουμε λέξεις καὶ μὲ αὐτὲς τὶς λέξεις, προτάσεις, τῶν ὁποίων ἡ ἀποκρυπτογράφηση μᾶς βάζει στὸ κατώφλι τῆς βαθύτερης ἀλήθειας.

Ποῦ βρίσκεται λοιπὸν σὲ τελικὴ ἀνάλυση ἡ ἀλήθεια; Στὴ φθορὰ καὶ τὸν θάνατο ποὺ βλέπουμε γύρω μας καθημερινὰ ἢ σὲ αὐτὴν τὴν τάση νὰ πιστεύουμε ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἄφθαρτος καὶ αἰώνιος; Εἶναι φρόνιμο, τὸ ξέρω, νὰ ἀποφεύγονται οἱ περιπτολογίες. Οἱ κοσμογονικὲς θεωρίες, οἱ ὁποῖες μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου διαδέχτηκαν ἢ μία τὴν ἄλλη, δὲν παρέλειψαν νὰ τὶς χρησιμοποιήσουν καὶ νὰ τὶς καταχραστοῦν. Συγκρούστηκαν μεταξύ τους, εἶχαν τὴν ὥρα τῆς δόξας τους, μετὰ ἔσβησαν. Μὰ τὸ οὐσιαστικό, παρέμενε. Παραμένει.

Καί, ἡ ποίηση, ποὺ ἔρχεται νὰ σταθεῖ ἐκεῖ ὅπου ὁ ὀρθολογισμὸς καταθέτει τὰ ὄπλα του, ἀναλαμβάνει νὰ προχωρήσει στὴν ἀπαγορευμένη ζώνη, ἀποδεικνύοντας ἔτσι ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ λιγότερο «φαγωμένη», ἡ λιγότερο προσβεβλημένη ἀπὸ τὴ φθορὰ. Διασφαλίζει στὴν καθαρότητα τῆς μορφῆς τους, τὰ καθαρὰ, τὰ μόνιμα στοιχεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ ζωὴ γίνεται βιώσιμη, ἓνα βιώσιμο ἔργο. Δίχως αὐτὴν καὶ χωρὶς τὴν ἐπαγρύπνηση, τὴν ἐγρήγορση, τὰ στοιχεῖα αὐτὰ θὰ χάνονταν στὸ σκοτάδι τῆς συνείδησης, ὅπως τὰ φύκια, ποὺ δὲν ξεχωρίζουν στὸν βυθὸ τῆς θάλασσας.

Ἴδου γιατί ἔχουμε πολὺ μεγάλη ἀνάγκη τῆ διαφάνεια. Γιὰ νὰ διακρίνουμε καθαρὰ τοὺς κόμπους αὐτοῦ τοῦ νήματος ποὺ ἀπλώνεται στοὺς αἰῶνες καὶ μᾶς βοηθᾷ νὰ σταθοῦμε σ' αὐτὴν τὴ γῆ. Ἀντιλαμβανόμαστε αὐτοὺς τοὺς κόμπους, αὐτοὺς τοὺς δεσμούς, τοὺς ἀντιλαμβανόμαστε ξεκάθαρα, εὐδιάκριτα, ἀπὸ τὸν Ἡράκλειτο στὸν Πλάτωνα καὶ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα στὸν Ἰησοῦ. Φτάνοντας σ' ἐμᾶς μὲ διαφορετικὲς μορφές, μᾶς λένε οὐσιαστικὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα: ὅτι ὁ ἄλλος κόσμος ἐμπεριέχεται μέσα σὲ αὐτὸν τὸν κόσμο καὶ μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ κόσμου ἀνασυντίθεται ὁ ἄλλος κόσμος, — ὁ «πέραν», αὐτὴ ἡ δευτέρη πραγματικότητα, τοποθετημένη ὑπεράνω αὐτῆς στὴν ὁποία παρὰ φύσιν ζοῦμε. Εἶναι μιὰ πραγματικότητα ποὺ τὴ δικαιοῦμαστε ἀπόλυτα καὶ ποὺ μόνο ἡ δικὴ μας ἀνικανότητα μᾶς κάνει ἀνάξιους τῆς.

Δὲν εἶναι διόλου τυχαῖο ὅτι σὲ ὑγιεῖς ἐποχές, τὸ Κάλλος ταυτίστηκε μὲ τὸ Ἀγαθὸ καὶ τὸ Ἀγαθὸ μὲ τὸν Ἥλιο. Κατὰ τὸ μέτρο στὸ ὁποῖο ἡ συνείδηση καθαίρεται καὶ γεμίζει φῶς, τὰ σκοτεινὰ σημεῖα ὑποχωροῦν καὶ σβήνουν, ἀφήνοντας κενὰ τὰ ὁποῖα γεμίζουν ἀπὸ τὰ ἀκριβῶς ἀντίθετά τους στοιχεῖα — ὅπως ἀκριβῶς στοὺς φυσικοὺς νόμους —. Ὡστε τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ δημιουργεῖται, βασίζεται καὶ στὶς δύο ὄψεις, τὶς δύο πτυχές, ἐννοῶ στὸ «ἐδῶ» καὶ στὸ «ἐπέκεινα». Ὁ Ἡράκλειτος δὲν εἶχε ἤδη μιλήσει γιὰ μία «ἐκ τῶν διαφερόντων καλλίστην ἁρμονίην»;

Δὲν ἔχει σημασία ἂν εἶναι ὁ Ἀπόλλων ἢ ἡ Ἀφροδίτη, ὁ Χριστὸς ἢ ἡ Παναγία ποὺ ἐνσαρκώνουν καὶ προσωποποιοῦν τὴν ἀνάγκη ποὺ ἔχουμε νὰ δοῦμε ὑλοποιημένο ἐκεῖνο ποὺ αἰσθανόμαστε σὰν διαίσθηση. Σημασία ἔχει ἡ πνοὴ τῆς ἀθανασίας ποὺ μᾶς διαπερνᾷ ἔτσι. Καί, κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη, ἡ Ποίηση, πέρα ἀπὸ κάθε δογματικὴ ἐπιχειρηματολογία,

πρέπει, να μᾶς ἐπιτρέπει να ἀναπνέουμε τὴν πνοὴ αὐτῆ. Πῶς να μὴν ἀναφερθῶ ἐδῶ στὸν Hölderlin, αὐτὸν τὸν μεγάλο ποιητῆ, πὺ εἶχε τὴν ἴδια ἄποψη, «τὴν ἴδια ματιά», γιὰ τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου καὶ γιὰ τὸν Χριστό; Ἡ σταθερότητα τὴν ὁποῖαν ἔδωσε σὲ ἓνα εἶδος ὁράματος παραμένει ἀνεκτίμητη. Καὶ ἡ ἔκταση πὺ μᾶς ἀποκάλυψε, ἀπέραντη. Θὰ ἔλεγα μάλιστα, τρομακτική. Ἦταν αὐτῆ πὺ τὸν ὤθησε να φωνάξει — σὲ μιὰ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποῖα, τὸ κακὸ πὺ μᾶς κυριεύει σήμερα μὸλις ἄρχιζε — «Wozu Dichter in dürftiger Zeit?» «*Τί ὠφελοῦν οἱ ποιητὲς σὲ μιὰ ἐποχὴ σπανιότητος;*»

Ἄλλοίμονο, οἱ καιροὶ ἦταν πάντα dürftig γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Μά, ἀπ' τὴν ἄλλη, ἡ ποίηση δὲν ἀπέτυχε ποτὲ στὴν ἀποστολὴ της. Αὐτὰ εἶναι δύο γεγονότα πὺ δὲ θὰ πάσουν ποτὲ να συνοδεύουν τὸ ἐπίγειο πεπρωμένο μας, τὸ ἓνα λειτουργεῖ ὡς ἀντίβαρο τοῦ ἄλλου. Πῶς θὰ μπορούσε να εἶναι διαφορετικά; Ἡ νύχτα καὶ τ' ἄστρα, μᾶς γίνονται ἀντιληπτά μέσῳ τοῦ ἡλίου. Ὡστόσο, ἄς σημειώσουμε — ὅπως καὶ ὁ ἀρχαῖος σοφὸς — πῶς ἀκόμα κι αὐτός, ἀν ὑπερβῆ τὸ μέτρο, καταντᾶ ὕβρις.

Γιὰ να εἶναι ἐφικτὴ ἡ ζωὴ χρειάζεται να κρατοῦμε τὴ σωστὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ μεταφορικὸ ἡλιο, ὅπως ὁ πλανήτης μας ἀπὸ τὸν πραγματικὸ. Ἄλλοτε, φταίγαμε ἐξ αἰτίας τῆς ἀμάθειας. Σήμερα φταῖμε ἐξ αἰτίας τοῦ εὗρους τῆς γνώσης μας. Δὲν ἔρχομαι, λέγοντας αὐτό, να ἐνταχθῶ στὴ μακρὰ σειρὰ τῶν ἐπικριτῶν τοῦ τεχνικοῦ μας πολιτισμοῦ. Μιὰ σοφία τόσο παλιὰ ὅσο ἡ χώρα ἀπὸ τὴν ὁποῖα κατάγομαι, μοῦ ἔμαθε να ἀποδέχομαι τὴν ἐξέλιξη, να συμβιβάζομαι μὲ τὴν πρόοδο, μὲ ὅλα της τὰ παρεπόμενα, ὅσο δυσάρεστα μπορεῖ να εἶναι.

Μὰ τότε, τί γίνεται ἡ Ποίηση; Τί ἀντιπροσωπεύει σὲ μιὰ τέτοια κοινωνία; Να τί ἔχω να ἀπαντήσω: ἡ ποίηση εἶναι ὁ μόνος χῶρος ὅπου ἡ δύναμη τῶν ἀριθμῶν ἀποδεικνύεται μηδενική. Καὶ ἡ ἀπόφασή σας να τιμήσετε φέτος, στὸ πρόσωπό μου, τὴν ποίηση μιᾶς χώρας μικρῆς, ἀποκαλύπτει τὴν ἀρμονικὴ σχέση πὺ τὴ συνδέει μὲ τὴν ἀντίληψη τῆς χαριστικῆς τέχνης, τὴ μόνη ἀντίληψη πὺ ἀντιτάσσεται πλέον στὴν παντοδυναμία πὺ ἀπέκτησε ἡ ποσοτικὴ ἀντίληψη τῶν ἀξιῶν.

Τὸ να ἀναφερθῶ σὲ προσωπικὲς περιστάσεις θὰ ἦταν ἔλλειψη εὐπρέπειας. Καὶ τὸ να ἐπαινῶ τὸ σπίτι μου, ἀκόμα πιὸ ἀνάρμοστο. Ὡστόσο, μερικὲς φορές αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο, στὸ βαθμὸ πὺ μιὰ τέτοια παρέμβαση, μᾶς βοηθᾶ να δοῦμε πιὸ καθαρὰ μιὰν ὀρισμένη κατάσταση πραγμάτων. Αὐτὸ ἰσχύει ὄντως σήμερα.

Ἀγαπητοὶ φίλοι, μοῦ δόθηκε, [ἀπὸ τὴ μοῖρα] να γράψω σὲ μιὰ γλῶσσα πὺ μιλιέται μόνο ἀπὸ μερικὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους. Μά, μιὰ γλῶσσα πὺ μιλιέται χωρὶς διακοπὴ καὶ μὲ πολὺ λίγες διαφορὲς κατὰ τὴ διάρκεια δύομισι χιλιάδων καὶ πλέον ἐτῶν. Αὐτὸ ἡ φαινομενικὰ ἐκπληκτικὴ χωροχρονικὴ ἀπόσταση βρίσκεται στὶς πολιτιστικὲς διαστάσεις τῆς χώρας μου. Ἡ χωρική της ἔκταση εἶναι πολὺ μικρὴ, μὰ ἡ χρονικὴ της ἔκταση, ἄπειρη. Ἄν τὸ θυμᾶμαι [αὐτὴν τὴ στιγμή] δὲν εἶναι ἀσφαλῶς γιὰ να ὑπερηφανευθῶ, ἀλλὰ γιὰ να δείξω τὶς δυσκολίες πὺ πρέπει να ἀντιμετωπίσει ἓνας ποιητὴς ὅταν γιὰ να ὀνομάσει τὰ πιὸ ἀγαπημένα του πράγματα, πρέπει να χρησιμοποιήσει τὶς ἴδιες λέξεις μὲ τὴ Σαπφώ, γιὰ παράδειγμα, ἢ τὸν

Πίνδαρο, ἐνῶ στερεῖται τὸ κοινὸ τὸ ὁποῖο εἶχαν καὶ τὸ ὁποῖο ἀργότερα ἐπεκτάθηκε σὲ ὅλη τὴν πολιτισμένη ἀνθρωπότητα.

Ἐὰν ἡ γλῶσσα δὲν ἦταν παρὰ ἓνα ἀπλὸ μέσο ἐπικοινωνίας δὲ θὰ ὑπῆρχε πρόβλημα. Ἀλλά, συμβαίνει μερικὲς φορές νὰ ἀποτελεῖ καὶ ὄργανο «μαγείας». Ἐπιπλέον, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς μακρᾶς πορείας τῶν αἰώνων, ἡ γλῶσσα ἀποκτᾷ ἓναν ὀρισμένο τρόπο ὑπαρξης. Γίνεται «ὑψηλὴ γλῶσσα», γλῶσσα ὑψηλοῦ ἐπιπέδου. Καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος ὑπαρξης γεννᾷ ὑποχρεώσεις. Ἄς μὴν ξεχνᾷμε ἐπίσης, ὅτι σὲ κάθε ἓναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς εἴκοσι πέντε αἰῶνες, χωρὶς κανένα κενό, γραφόταν ποίηση στὰ ἑλληνικά. Αὐτὸ τὸ σύνολο δεδομένων ἀποτελεῖ τὸ μεγάλο βᾶρος τῆς παράδοσης πὺ σηκώνει αὐτὸ τὸ ὄργανο. Ἡ νεοελληνικὴ ποίηση δίνει μιὰ πολὺ ἐκφραστικὴ εἰκόνα.

Ἡ σφαῖρα πὺ σχηματίζει αὐτὴ ἡ ποίηση, παρουσιάζει, θὰ ἔλεγε κανεῖς, δύο πόλους, ὅπως κάθε σφαῖρα. Στὸν ἓναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πόλους βρίσκεται ὁ Διονύσιος Σολωμός, ὁ ὁποῖος, πρὶν ἐμφανιστεῖ ὁ Mallarmé στὰ εὐρωπαϊκὰ γράμματα, κατάφερε νὰ διατυπώσει, μὲ τὴ μεγαλύτερη ἀυστηρότητα καὶ συνοχὴ καθὼς καὶ μὲ ἄκρα συνέπεια, τὴν ἔννοια τῆς καθαρῆς ποίησης: νὰ ὑποτάξει τὸ συναίσθημα στὴ διάνοια, νὰ ἐξευγενίσει τὴν ἔκφραση, νὰ κινητοποιήσει ὅλες τὶς δυνατότητες τοῦ ἐκφραστικοῦ ὀργάνου, προχωρῶντας πρὸς τὸ θαῦμα.

Στὸν ἄλλο πόλο βρίσκεται ὁ Καβάφης, ὁ ὁποῖος, παράλληλα μὲ τὸν T.S Eliot φτάνει στὸ ἀκρᾶ ὄριο τῆς συντομίας καὶ τῆς πλέον ἀυστηρᾶ ἀκριβοῦς ἔκφρασης, ἐξαλείφοντας κάθε μορφή στόμφου. Ἀνάμεσα σὲ αὐτοὺς τοὺς δύο πόλους, καὶ λίγο πολὺ κοντὰ στὸν ἓναν ἢ στὸν ἄλλον, κινοῦνται οἱ ἄλλοι μεγάλοι μας ποιητές: ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς, ὁ Ἄγγελος Σικελιανός, ὁ Νίκος Καζαντζάκης, ὁ Γιώργος Σεφέρης. Αὐτὴ εἶναι, γρήγορα καὶ σχηματικά, ἡ εἰκόνα τοῦ νεοελληνικοῦ ποιητικοῦ λόγου,.

Ἐμεῖς πὺ ἀκολουθήσαμε, ἔπρεπε νὰ ἐπωμιστοῦμε τὰ ὑψηλὰ διδάγματα πὺ μᾶς εἶχαν κληροδοτήσει καὶ νὰ τὰ προσαρμόσουμε στὴ σύγχρονη εὐαισθησία. Πέρα ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς τεχνικῆς, ἔπρεπε νὰ πετύχουμε μιὰ σύνθεση, ἡ ὁποία ἀφ' ἑνὸς θὰ ἀφομοίωνε τὰ στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης καὶ ἀφ' ἑτέρου θὰ ἐξέφραζε τὶς κοινωνικὲς καὶ ψυχολογικὲς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς μας. Μὲ ἄλλα λόγια, ἔπρεπε νὰ συλλάβουμε τὴν ἀλήθεια τοῦ Εὐρωπαϊοῦ-Ἑλληνα τοῦ σήμερα καὶ νὰ τὴν προβάλλουμε. Δὲ μιλῶ γιὰ ἐπιτυχίες, μιλῶ γιὰ προθέσεις, γιὰ προσπάθειες. Οἱ κατευθύνσεις, οἱ προσανατολισμοί, ἔχουν τὴ σημασία τους στὴ διερεύνηση τῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας.

Μά, πῶς μπορεῖ ἡ δημιουργία νὰ ἀναπτυχθεῖ ἐλεύθερα πρὸς αὐτὲς τὶς κατευθύνσεις, ὅταν στὶς μέρες μας, οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς ἀφανίζουν τὸν δημιουργό; Καὶ πῶς νὰ δημιουργηθεῖ μιὰ πολιτιστικὴ, μιὰ πνευματικὴ κοινότητα, ὅταν ἡ ποικιλομορφία τῶν γλωσσῶν ὑψώνει ἓνα ἀνυπέρβλητο ἐμπόδιο; Μᾶς γνωρίζετε καὶ σᾶς γνωρίζουμε ἀπὸ τὸ 20 ἢ 30% πὺ ἀπομένει ἀπὸ τὸ ἔργο ὕστερα ἀπὸ τὴ μετάφραση. Αὐτό, ἰσχύει ἀκόμη περισσότερο γιὰ ὅλους ἐμᾶς, οἱ ὁποῖοι προεκτείνοντας τὸ αὐλάκι πὺ χάραξε ὁ Σολωμός, περιμένουμε κάποιο θαῦμα ἀπὸ τὸν λόγο καὶ πῶς, μεταξὺ δύο λέξεων πὺ ἠχοῦν σωστὲς καὶ εἶναι τοποθετημένες στὴ σωστὴ τους, στὴν κατάλληλη θέση, πετάγεται σπινθῆρας. Ὅχι, μένουμε

βουβοί, ἀμετάδοτοι. Ὑποφέρουμε ἀπὸ τὴν ἀπουσία μιᾶς κοινῆς γλώσσας. Καὶ οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς ἀπουσίας παρατηροῦνται — δὲν πιστεύω πὼς ὑπερβάλλω — ἀκόμη καὶ στὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ πραγματικότητα τῆς κοινῆς μας πατρίδας, τῆς Εὐρώπης.

Λέμε — καὶ τὸ παρατηροῦμε καθημερινὰ — ὅτι ζοῦμε σ' ἓνα ἠθικὸ χάος. Κι αὐτό, τὴ στιγμὴ ποῦ ἡ διανομὴ ὄσων ἀφοροῦν τὴν ὑλική μας ὑπαρξὴ γίνεται μὲ τὸν πιὸ συστηματικὸ τρόπο, μὲ μία τάξη ποῦ θὰ μπορούσε νὰ ὀνομαστῆ στρατιωτικὴ, μὲ ἀδυσώπητους ἐλέγχους — κάτι ποῦ δὲν ἔχει ξαναγίνει —. Αὐτὴ ἡ ἀντίφαση εἶναι σημαντικὴ. Ὅταν, ἀπὸ δύο μέλη, τὸ ἓνα ὑπερτροφεῖ, τὸ ἄλλο ἀτροφεῖ. Μιὰ ἀξίεπαινη τάση, ἡ ὁποία ἐνθαρρύνει τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης νὰ ἐνωθοῦν σὲ μία μονάδα, μὲ τὴν πυθαγόρειο ἔννοια, συγκρούεται σήμερα μὲ τὴν ἀδυναμία ἐναρμόνισης τῶν ἀτροφικῶν καὶ ὑπερτροφικῶν μερῶν τοῦ πολιτισμοῦ μας. Οἱ ἀξίες μας δὲν ἀποτελοῦν κοινὴ γλώσσα.

Γιὰ τὸν ποιητὴ — αὐτὸ μπορεῖ νὰ φαίνεται παράδοξο ἀλλὰ εἶναι ἀληθές — ἡ μόνη κοινὴ γλώσσα ποῦ ἐξακολουθεῖ νὰ χρησιμοποιεῖ εἶναι οἱ αἰσθήσεις του. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο δύο σώματα ἔλκονται καὶ ἀγγίζονται δὲν ἔχει ἀλλάξει ἐδῶ καὶ χιλιετίες. Καὶ ἐπιπλέον, δὲν προκάλεσε καμία σύγκρουση, σὲ ἀντίθεση μὲ δεκάδες ἰδεολογίες ποῦ αἱματοκύλησαν τὶς κοινωνίες μας καὶ μᾶς ἄφησαν μὲ ἄδεια χέρια.

Ὅταν μιλῶ γιὰ αἰσθήσεις, δὲν ἐννοῶ ἐκεῖνες ποῦ εἶναι ἀμέσως ἀντιληπτές, τὸ πρῶτο ἢ τὸ δεύτερο ἐπίπεδό τους. Ἐννοῶ αὐτὲς ποῦ μᾶς ὀδηγοῦν στὰ ἀπώτατα ὅρια τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἐννοῶ ἐπίσης τὶς «ἀναλογίες τῶν αἰσθήσεων» ποῦ δημιουργοῦνται στὸ πνεῦμα μας.

Διότι ὅλες οἱ τέχνες μιλοῦν μὲ ἀναλογίες. Μιὰ γραμμὴ, εὐθεῖα ἢ καμπύλη, ἓνας ὀξὺς ἢ βαθὺς ἦχος, μεταφράζουν μιὰ συγκεκριμένη ὀπτικὴ ἢ ἀκουστικὴ ἐπαφή. Ὅλοι γράφουμε καλὰ ἢ κακὰ ποιήματα στὸν βαθμὸ ποῦ ζοῦμε ἢ διανοοῦμαστε σύμφωνα μὲ τὴν καλὴ ἢ κακὴ σημασία τοῦ ὄρου. Μιὰ εἰκόνα τῆς θάλασσας, ὅπως τὴ βρίσκουμε στὸν Ὅμηρο, φτάνει σ' ἐμᾶς ἀνέπαφη. Ὁ Rimbaud θὰ πεῖ " *une mer mêlée au soleil* ", «μιὰ θάλασσα ἀνακατεμένη μὲ τὸν ἥλιο». Μόνο ποῦ θὰ προσθέσει «*c'est là l'éternité*», «αὐτὸ εἶναι ἡ αἰωνιότητα». Σ' ἓναν πίνακα τοῦ Matisse, ἐπιβιώνει ἓνα νέο κορίτσι ποῦ κρατᾷ ἓνα κλαδὶ μυρτιάς στὸ σπίτι του Ἀρχίλοχου. Κι ἔτσι, ἡ μεσογειακὴ ἰδέα τῆς ἀγνότητας, τῆς καθαρότητας, γίνεται πιὸ ἀπτὴ σ' ἐμᾶς.

Ἐξ ἄλλου, εἶναι τόσο διαφορετικὴ ἡ εἰκόνα μιᾶς παρθένου στὴ βυζαντινὴ ἀγιογραφία ἀπὸ αὐτὴ τῶν κοσμικῶν ἀδελφῶν της; Χρειαζοῦνται πολὺ λίγα πράγματα, ὥστε το φῶς αὐτοῦ τοῦ κόσμου νὰ μετατραπεῖ σὲ ὑπερφυσικὴ διαύγεια, καὶ τὸ ἀντίστροφο. Μιὰ αἴσθηση ποῦ κληρονομήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους καὶ μιὰ ἄλλη ποῦ μᾶς κληροδότησε ὁ Μεσαίωνας γεννοῦν μιὰ τρίτη, ποῦ τοὺς μοιάζει, ὅπως ἓνα παιδὶ στοὺς γονεῖς του. Μπορεῖ ἡ ποίηση ν' ἀκολουθήσει ἓναν τέτοιο δρόμο; Μποροῦν οἱ αἰσθήσεις, στὸ τέλος αὐτῆς τῆς ἀδιάκοπης διαδικασίας κάθαρσης, νὰ ἐπιτύχουν μιὰ κατάσταση ἀγιότητας; Τότε θὰ ἐπιστρέψουν στὸν ὑλικὸ κόσμον ὡς ἀναλογίες, θὰ τὸν μπολιάσουν καὶ θὰ δράσουν σ' αὐτόν.

Δὲν ἀρκεῖ νὰ βάζουμε τὰ ὄνειρά μας σὲ στίχους· εἶναι πολὺ λίγο. Δὲν ἀρκεῖ πολιτικοποιῶμε τὰ λόγια μας· εἶναι πάρα πολὺ. Κατὰ βάθος, ὁ ὑλικὸς κόσμος δὲν εἶναι παρὰ ἓνας σωρὸς ἀπὸ ὑλικά. Ἀπὸ ἐμᾶς ἐξαρτᾶται νὰ ἀποδειχτοῦμε καλοὶ ἢ κακοὶ ἀρχιτέκτονες, νὰ οἰκοδομήσουμε τὸν Παράδεισο ἢ τὴν Κόλαση. Αὐτὸ εἶναι πού ἡ ποίηση δὲν παύει νὰ μᾶς ἐπιβεβαιώνει, καὶ ἰδιαίτερα σὲ αὐτοὺς τοὺς dürftiger καιροὺς, ἀκριβῶς αὐτό: ὅτι παρ' ὅλα αὐτά, ἡ μοῖρα μας βρίσκεται στὰ χέρια μας.

Συχνά, προσπάθησα νὰ μιλήσω γιὰ τὴ μεταφυσικὴ τοῦ ἡλίου. Δὲ θὰ προσπαθῆσω νὰ ἀναλύσω σήμερα τὸ πῶς ἐμπλέκεται ἡ τέχνη σὲ μιὰ τέτοια σύλληψη. Θὰ μείνω σὲ ἓνα ἀπλὸ γεγονός: ἡ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων, σὰν μαγικὸ ὄργανο, διατηρεῖ στενὲς σχέσεις μὲ τὸν ἡλιο, τὸν πραγματικὸ ἢ τὸν συμβολικὸ. Ὁ ἡλιος αὐτός, δὲν ἐμπνέει μόνο μιὰ συγκεκριμένη στάση ζωῆς καί, ἐπομένως, τὸ πρωταρχικὸ νόημα τοῦ ποιήματος. Διεισδύει στὴ σύνθεση καὶ τὴ δομὴ του, καὶ — γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω μιὰ σημερινὴ ὀρολογία — σὲ αὐτὸν τὸν πυρῆνα ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀποτελεῖται τὸ κύτταρο πού ὀνομάζουμε ποίημα.

Θὰ ἦταν λάθος νὰ πιστέψουμε πὼς πρόκειται γιὰ ἐπιστροφή στὴν ἔννοια τῆς καθαρῆς μορφῆς. Ἡ ἔννοια τῆς μορφῆς, ὅπως μᾶς τὴν κληροδότησε ἡ Δύση, εἶναι ἓνα διαρκὲς ἀπόκτημα, πού ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τρία ἢ τέσσερα μοντέλα. Τρία ἢ τέσσερα καλούπια, θὰ ἔλεγε κανεῖς, ὅπου ἦταν σκόπιμο, νὰ χυθεῖ μὲ κάθε κόστος, τὸ πιὸ ἑτερογενὲς ὑλικό. Σήμερα, αὐτό, δὲν εἶναι πλέον νοητό. Ἦμουν ἀπὸ τοὺς πρώτους στὴν Ἑλλάδα πού ἔσπασαν αὐτὰ τὰ δεσμά.

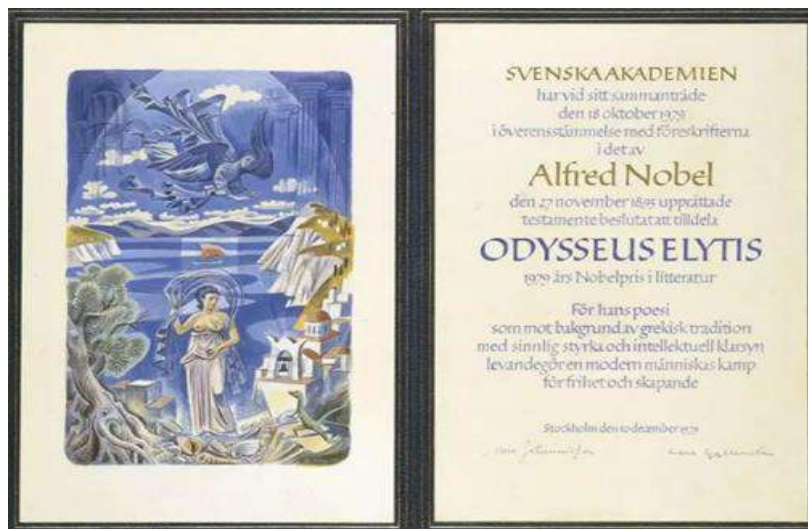
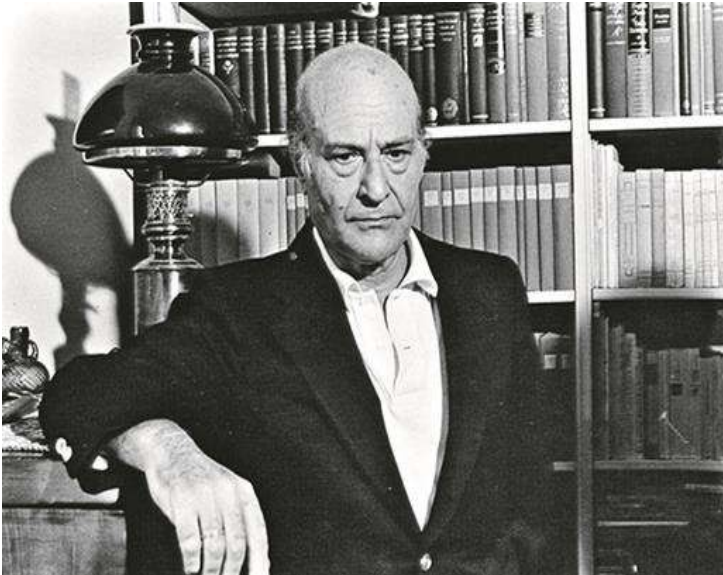
Αὐτὸ πού μ' ἐνδιέφερε, ἀσαφῶς στὴν ἀρχή, μετὰ ὄλο καὶ περισσότερο συνειδητά, ἦταν ἡ οἰκοδόμησις τοῦ ὑλικοῦ σύμφωνα μὲ ἓναν ἀρχιτεκτονικὸ τρόπο κάθε φορὰ διαφορετικὸ. Γιὰ νὰ τὸ κατανοήσουμε αὐτὸ δὲ χρειάζεται νὰ ἀναφερθοῦμε στὴ σοφία τῶν ἀρχαίων πού σχεδίασαν τοὺς Παρθενῶνες. Ἀρκεῖ νὰ θυμηθοῦμε τοὺς ταπεινοὺς χτίστες τῶν σπιτιῶν μας καὶ τῶν ξωκλησιῶν μας στὶς Κυκλάδες, πού ἔβρισκαν κάθε φορὰ τὴν καλύτερη λύση. Οἱ λύσεις τους, πρακτικὲς καὶ ταυτόχρονα ὁμορφες [ἦταν] τέτοιες πού ὁ Le Corbusier, βλέποντάς τες, δὲν μπορούσε παρὰ νὰ τὶς θαυμάσει καὶ νὰ ὑποκλιθεῖ.

Ἴσως αὐτὸ τὸ ἔνστικτο ξύπνησε μέσα μου ὅταν, γιὰ πρώτη φορὰ, ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσω μιὰ σπουδαία σύνθεση ὅπως τὸ «Ἄξιον Ἑστί». Κατάλαβα τότε ὅτι, χωρὶς νὰ τοῦ δώσω τὶς προοπτικὲς καὶ τὴν ἀναλογία ἐνὸς κτηρίου, ποτὲ δὲ θὰ πετύχαινα τὴ στιβαρότητα πού ἤθελα.

Ἀκολούθησα τὸ παράδειγμα τοῦ Πινδάρου ἢ τοῦ Βυζαντινοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ, πού γιὰ κάθε μιὰ ὠδὴ ἢ ὕμνο τους, ἐφευρίσκουν κάθε φορὰ ἓναν τρόπο πάντοτε νέο. Εἶδα πὼς ἢ κατὰ διαστήματα ἀποφασιστικὴ ἐπανάληψη ὀρισμένων στιχουργικῶν στοιχείων ἔδωσε πράγματι στὴ δουλειά μου αὐτὴν τὴν οὐσία μὲ τὶς πολλαπλὲς καὶ ὡστόσο συμμετρικὲς πτυχές, πού ἦταν τὸ σχέδιό μου. Ἀλλὰ τότε δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸ ποίημα, πού περιβάλλεται ἔτσι ἀπὸ στοιχεῖα πού ἔλκονται γύρω του, μεταμορφώνεται σὲ ἓναν μικρὸ ἡλιο; Αὐτὴ ἡ τέλεια ἀντιστοιχία μὲ τὸ περιεχόμενο τῆς σκέψης, πού βρίσκω νὰ ἔχει ἐπιτευχθεῖ ἔτσι, εἶναι πιστεύω, τὸ ὑψηλότερο ἰδανικὸ τοῦ ποιητῆ.

Τὸ νὰ κρατᾶς στὰ χέρια σου τὸν ἥλιο χωρὶς νὰ καεῖς, νὰ τὸν μεταδίδεις στοὺς ἐπόμενους σὰν δᾶδα, εἶναι μιὰ πράξη ὀδυνηρή, ἀλλὰ πιστεύω, εὐλογημένη. Τὴ χρειαζόμαστε. Κάποια μέρα, τὰ δόγματα πὸ ἀλυσσοδέουν τοὺς ἀνθρώπους θὰ σβήσουν, μπροστὰ σὲ μιὰ συνείδηση τόσο πλημμυρισμένη ἀπὸ φῶς, πὸ θὰ γίνεῖ ἓνα μὲ τὸν ἥλιο καὶ θὰ προσεγγίσει τὶς ἰδανικὲς ἀκτὲς τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας καὶ ἐλευθερίας.

Πηγή: <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1979/elytis/25800-odysseus-elytis-nobel-lecture-1979/>

Les Prix Nobel - The Nobel Prizes 1979, Editor Wilhelm Odelberg, Stockholm, Nobel Foundation, 1980

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΕΙΠΝΟ ΣΤΗ ΣΟΥΗΔΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ, 10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1979

Μεγαλειότατε,

Μεγαλειοτάτη,

Ύψηλότατοι,

Κυρίες και κύριοι,

Τὸ ταξίδι τοῦ Ὀδυσσεά, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα μοῦ ἔδωσαν, μοιάζει νὰ μὴν τελειώνει ποτέ. Κι αὐτὸ εἶναι εὐχάριστο.

Ὅπως παρατήρησε ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους σύγχρονους ποιητές μας, τὸ σημαντικό δὲν εἶναι ἡ ἐπιστροφή στὴν Ἰθάκη, ποὺ βάζει τέλος σχεδὸν σὲ ὅλα, μὰ ἡ περιπλάνηση, ποὺ εἶναι γνώση καὶ περιπέτεια. Αὐτὴ ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀνακαλύψει, νὰ γνωρίσει, νὰ μάθει γιὰ ὅ,τι εἶναι πέρα ἀπὸ αὐτόν, εἶναι ἀσυγκράτητη. Εἴμαστε ὅλοι δέσμοι αὐτῆς τῆς δίψας νὰ γνωρίσουμε «τὸ θαῦμα», νὰ πιστέψουμε ὅτι τὸ θαῦμα πραγματοποιεῖται, ἀρκεῖ νὰ εἴμαστε προετοιμασμένοι γιὰ αὐτὸ καὶ νὰ τὸ περιμένουμε.

Ἀπὸ τὴν πλευρά μου, ἀφιερώνοντας τὸν ἑαυτό μου στὴν ποίηση ἐπὶ περισσότερα ἀπὸ σαράντα χρόνια, δὲν ἔκανα τίποτε ἄλλο. Διασχίζω μυθικές, πανέμορφες θάλασσες, μαθαίνω σὲ διάφορες στάσεις, σὲ διάφορους σταθμούς. Καὶ νὰ ’μαι ἐδῶ σήμερα, στὴ στάση, στὸν σταθμὸ τῆς Στοκχόλμης, μὲ μόνο κεφάλαιο στὰ χέρια μου, λίγες ἑλληνικὲς λέξεις. Εἶναι λίγες μὰ ζωντανές, καθὼς βρίσκονται στὰ χεῖλη ἐνὸς ὀλόκληρου λαοῦ. Εἶναι τριῶν χιλιάδων ἐτῶν, ἀλλὰ δροσερές, φρέσκες, σὰν νὰ τὶς εἶχαν μόλις ἀνασύρει ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἀνάμεσα στὰ βότσαλα καὶ τὰ φύκια ἀπὸ τὶς ὄχθες τοῦ Αἰγαίου. Στὸ ζωηρὸ μπλὲ καὶ τὴν ἀπόλυτη διαφάνεια τοῦ αἰθέρα. Εἶναι ἡ λέξη «οὐρανός», εἶναι ἡ λέξη «θάλασσα», εἶναι ἡ λέξη «ἥλιος», εἶναι ἡ λέξη «ἐλευθερία». Τὶς τοποθετῶ μὲ σεβασμὸ στὰ πόδια σας. Γιὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω. Νὰ εὐχαριστήσω τὸν εὐγενῆ λαὸ τῆς Σουηδίας καὶ τοὺς ἡγέτες τους, ποὺ ἀντιτιθέμενοι στὴν ποσοτικὴ ἐκτίμηση τῶν ἀξιῶν, διαφυλάσσουν κάθε χρόνο τὸ μυστικὸ τῆς ἀνανέωσης τοῦ θαύματος. Σᾶς εὐχαριστῶ.

(Μετάφραση ἀπὸ τὸ πρωτότυπο που ἐκφωνήθηκε στα γαλλικά).

Πηγή: <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1979/elytis/speech/>

«Le prix Nobel - The Nobel Prizes 1979, Editor Wilhelm Odelberg, Stockholm, Nobel Foundation, 1980»

